

ARTO LAITINEN

Tulkoon instituutio!

Puheteot Searlen sosiaalisen ontologian perustassa

John R. Searle (s. 1932) on tunnetuimpia sosiaalista tai institutionaalista ontologiaa tutkineita nykyfilosofoja. Hän on ehtimiseen korostanut kielen ja puheteokojen keskeistä merkitystä institutionaalisen tai sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa. Siihen nähden on yllättävän vaikeaa selvittää, mitä hän tästä kielellisestä perustasta tarkkaan ottaen ajattelee ja miten sosiaalisen maailman pitäisi sen päällä maata. Searlen perusajatus puheteoille rakentuvasta institutionaalista todellisuudesta tuntuu johtavan umpikujan.

Searle tuli kuuluisaksi J. L. Austinin puhetekoteoriaa kehittäneellä kirjallaan *Speech Acts* (1969). Jo tässä ensimmäisessä teoksessaan Searle esittää alustavasti monia hänen koko ajattelu-uralleen keskeisiä ideoita. Erityisesti hän esittelee kaksi erottelua, joille hänen myöhempi teoriasa institutionaalista todellisuudesta perustuu: erottelu institutionaalisten ja luonnollisten (*brute*) tosiseikkojen välillä ja erottelu konstitutiivisten ja regulatiivisten sääntöjen välillä. Siinä missä luonnolliset tosiseikat ovat olemassa tietoisuudesta riippumatta, institutionaaliset tosiseikat, esimerkiksi kauppojen aukioloajat tai se, että jokin paperipala on 20 euron seteli, riippuvat jollain tavalla ihmisistä. Searlen mukaan ne riippuvat hyväksytyistä konstitutiivisista säännöistä, jotka ovat muodoltaan ”*X* käy *Y*:stä kontekstissa *C*” (*X counts as Y in C*). Nämä säännöt määrittävät esimerkiksi, mitä ehtoja paperinpalan tulee täyttää ollakseen 20 euron seteli. Kun regulatiiviset säännöt kehottavat tai vaativat toimimaan jollain tavalla (”syö terveellisesti”), konstitutiiviset säännöt puolestaan mahdollistavat uudenlaisen toimintatavan: shakin säännöt mahdollistavat shakin pelaamisen ja raha mahdollistaa ostamisen ja myymisen.

1990-luvulla Searle vahvisti sosiaalisen todellisuuden teoriaansa lisäämällä sen perusteiden joukkoon keskeisen ’kollektiivisen intentionaalisuuden’ käsitteen¹. Searle onkin Raimo Tuomelan ja Margaret Gilbertin ohella merkittävimpiä teoreetikoita, jotka ovat lähestyneet sosiaalista ontologiaa kollektiivisen intentionaalisuuden näkökulmasta. Ydinajatus on, että institutionaaliset tosiasiat ja konstitutiiviset säännöt riippuvat kollektiivisesta, yhteisön yhteisestä tai yhteisöllisesti jaetusta hyväksynnästä, mutta ovat riippumattomia yksittäisen henkilön hyväksynnästä. Searle on tämän lisäyksen jälkeenkin pitänyt kieltä tärkeimpänä rakennuspalikkana institutionaalisen todellisuuden perustassa. Tämä virittää kiinnostavia jännitteitä hänen ajatteluunsa, esimerkiksi kielen ja kollektiivisen hyväksynnän keskinäisen suhteen osalta.

Deklaraatiot ja niiden looginen muoto

Searle on esittänyt teoriasensa erityisesti kirjoissaan *The Construction of Social Reality* (1995) ja *Making the Social World* (2010) sekä lukuisissa artikkeleissa, joissa hän kehittää niiden teemoja. Erityisesti tuoreemmassa teoksessaan Searlen sosiaalisen ontologian ja puhetekoteorian yhteys on korostetusti esillä. Searlen mukaan puheteot ja niistä varsinkin ’deklaraatiot’ eli tietäytyypiset julistukset ovat keskeisessä osassa sosiaalisen todellisuutta luotaessa.²

”Jumala voi luoda valon sanomalla ’tulkoon valkeus!’.
Vaikka me emme voikaan luoda valoa, meillä on vastaava huomattava kyky. Voimme luoda rajoja, kuninkaita ja yrityksiä sanomalla sellaisia asioita kuin ’Olkoon tämä raja!’,
’Olkoon vanhin poika kuningas!’, ’Tulkoon yritys!’”³

Sellaiset puheteot kuten ”Kokous on päättynyt”, ”Hoitaja vie teidät nyt omaan huoneeseenne”, ”Kastan tämän laivan Mr. Staliniksi”, ”Julistan teidät nyt aviomieheksi ja -vaimoksi” eivät vain totea riippumattomasti olemassa olevia tosiseikkoja vaan myös luovat niitä. Deklaraatioilla on Searlen ajattelussa aivan erityinen sija, sillä hänen mukaansa ”koko institutionaalinen todellisuus on luotu statusfunktio-deklaraatioiden avulla”. Silloin kun jotain institutionaalisen todellisuuden osaa ei ole synnytetty eksplisiittisellä puheteolla, sen synnyttäneellä asialla on silti poikkeuksetta ”sama looginen muoto kuin deklaraatioilla”: $D(p) \rightarrow p$, missä $D(x)$ viittaa x -sisältöiseen deklaratiiviseen puhetekoon ja p on jokin propositio.⁴

Deklaraatiot ovat siitä eriskummallinen puheteokojen tyyppi, että ne (samooin kuin assertiot eli väittävät puheteot) esittävät jonkin asian totena, mutta lisäksi ne myös saavat tämän asian aikaan eli tekevät sen todeksi (toisin kuin assertiot). Kun puheenjohtaja sanoo ”Kokous on päättynyt”, niin kokous on päättynyt. Searlen mukaan deklaraatiot siis tekevät jotain todeksi esittämällä sen totena. Searlen teoriassa deklaraatioilla

on kaksi vastaavuuden suuntaa (*direction of fit*): Samaan tapaan kuin uskomukset ja assertiot, niidenkin on tarkoitus esittää maailman asioita niin kuin ne ovat eli niiden olisi tarkoitus vastata maailmaa. Deklaraatiot pyrkivät kuitenkin myös halujen, aikomusten, lupausten ja käskyjen tavoin muokkaamaan maailman tosiasioita ajattelun tai sanotun kaltaiseksi eli maailma olisi tarkoitus saada vastaamaan niitä.

Niin sanotut SF-deklaraatiot ovat deklaraatioita, joissa luodaan asioille *statusfunktioita*. Statusfunktiot eroavat tavallisista luonnollisista funktioista, joita asiat voivat toteuttaa luonnollisten, ei-institutionaalisten ominaisuuksiensa avulla. Sydämen luonnollinen funktio on pumpata verta, ja sydän toteuttaa tätä funktiota fyysikaalisen kausaalisen mekanismin avulla. Samoin korkea muuri voi estää ihmisiä kulkemasta alueelta toiselle fyysikaalisten ominaisuuksiensa avulla. Sen sijaan sovittu raja, jota ei saa ylittää, estää kulkemisen statusominaisuuksiensa avulla: vaikka raja olisi fyysisesti helppo ylittää, normatiiviset sanktiot ja tieto siitä, että niin ei saa tehdä, voivat estää ihmisten kulkemisen. Statusfunktioilla ei ole fyysistä voimaa, vaan niiden vaikutus perustuu ”deontisiin voimiin” eli oikeuksiin ja velvollisuuksiin, joiden perusteella jotain saa tai ei saa, kuuluu tai ei kuulu tehdä. Maahan piirretyllä viivalla voi siis olla statusfunktio ja deontista voimaa.

Eksplisiittinen puheteko, jossa maahan piirretylle viivalle annetaan tällainen status, on ”statusfunktiojulistus” eli SF-deklaraatio. Eksplisiittinen puheteko ei kuitenkaan ole Searlille välttämätön, jotta viivalla voisi olla tällainen status. Sellaisen voi synnyttää myös kollektiivinen puhe tai ajattelutapa eli ”*pysyvä SF-deklaraatio*” (*standing SF-declaration*), jossa viivaa kohdellaan asiana, jolla tämä status on. Tällaisella puhe- tai ajattelutavalla täytyy siis Searlen mukaan olla ”deklaraation looginen muoto”.

Mitä Searle tarkoittaa deklaraatioiden ”loogisella muodolla”? Kaksi keskeisintä luonnehdintaa ovat, että niillä on kaksi ”vastaavuuden suuntaa” ja että ne ”luovat todellisuutta esittämällä tietyn osan todellisuutta luoduksi”⁵. Tutkin seuraavassa näiden luonnehdintojen synnyttämiä ongelmia.

Kahden vastaavuuden suunnan ajatus on absurdi

Oman todistuksensa mukaan *Making the Social World* -teoksen keskeinen väite on, että koko kielenulkoinen institutionaalinen todellisuus on:

”luotu puheteoilla, joilla on sama looginen muoto kuin deklaraatioilla. Kaikki tällaiset puheteot eivät tiukasti ottaen ole deklaraatioita, koska toisinaan vain kielellisesti pidämme tai kuvaamme, viittaamme, puhumme tai jopa *ajattelemme* jotakin asiaa tavalla, joka tekee sen todelliseksi representoimalla, esittämällä sen todellisenä. Näillä *representaatioilla on sama kaksoisvastaavuudensuunta kuin deklaraatioilla*, mutta ne eivät tarkasti ottaen ole deklaraatioita, koska niiden yhteydessä ei ole deklaratiivista puhetekoa.”⁶

Tässä melko tuoreessa teoksessaan Searle siis tuntuu ajattelevan, että kahden vastaavuuden suunnan ajatus on keskeinen deklaraatioiden loogiselle muodolle ja että myös ajattelulla (ei vain puheella) voi olla tämä looginen muoto. Oletettavasti esimerkiksi kollektiivinen hyväksyntä voi olla sellaista ajattelua, jolla on tällainen kyky saada aikaan todellisuutta.⁷

Kaksoisvastaavuuden suunnan ajatus on kuitenkin ongelmallinen. Vaikka nimittäin oletettaisiinkin, että Searle on muutoin oikeassa, ei ”vastaavuuden suunnan” käsite oikeastaan salli, että millään representaatiolla voisi mielekkäästi olla kahta vastaavuuden suuntaa. Olen kehittänyt tätä kritiikkiä tarkemmin muualla, joten tyydyn tässä ydinajatuksen esittämiseen⁸. Kuten Searle tuo esiin, Elizabeth Anscomben esimerkki ostoslistasta ja yksityisetsivän raportista havainnollistaa hyvin kahta vastaavuuden suuntaa. Kaupan asiakas pyrkii seuraamaan ostoslistaansa ja lisäämään ostoskärryynsä kaikki listalla mainitut asiat. Jos listan ja kärryn sisällön välillä on eroa, ero tulee poistaa lisäämällä asioita kärryyn. Sen sijaan olisi väärin korjata tilanne poistamalla asioita ostoslistalta, sillä silloin listaa ei kohdeltaisi ostoslistana. Vastaavasti asiakasta seuraava yksityisetsivä, joka on saanut tehtäväkseen selvittää ostoskärryn sisältö, kirjaa asioita listaansa vasta sitä mukaa, kun niitä on kärryssä. Jos listaan on merkitty asia, jota kärryssä ei ole, se tulee poistaa listalta. Sen sijaan olisi väärin panna myös ostoskärryyn listalle kirjatut asiat – se olisi paperin kohtelemista ostoslistana, ei etsivän raporttina. Ydinajatus on, että uskomukset ja assertiot (eli väitteet tai toteamukset) ovat kuin etsivän raportteja – niiden tehtävä on heijastella todellisuutta eli niiden olisi tarkoitus vastata maailmaa. Vastaavasti halut, aikomukset ja käskyt ovat kuin ostoslistoja – niiden tehtävä on ohjata todellisuutta muokkaavaa toimintaa eli tarkoitus olisi saada maailma vastaamaan niitä.⁹

Miksei ajatuksilla, puheteoilla tai papereilla voisi olla molempia vastaavuuden suuntia? Se johtaisi absurdeihin toimintaohjeisiin. Jos listan ja ostoskärryn sisällössä on ero (listalla on jotakin, mitä kärryssä ei ole), listan pitäminen ostoslistana antaa toimintaohjeen lisätä puuttuva asia kärryyn. Vastaavasti listan pitäminen etsivän raporttina antaa toimintaohjeen poistaa puuttuva asia listalta. Kumpi tahansa on sinänsä mielekäs ohje ja johtaa tilanteeseen, jossa ero listan ja ostoskärryn väliltä poistuu. Sen sijaan olisi absurdia ajatella, että listalla on molemmat vastaavuuden suunnat, eli antaa molemmat ohjeet samaan aikaan – vaatia sekä lisäämään puuttuva asia kärryyn että poistaa se listalta. Tällöin kärryn ja listan välillä olisi jälleen ero, joten olisi jälleen tehtävä kaksi toimenpidettä: sekä poistettava puuttuva asia kärrystä että lisättävä se listaan. Tämä johtaisi taas eroon kärryn ja listan välillä, ja olisi tehtävä kaksi toimenpidettä. Ja niin edelleen, *ad absurdum*.¹⁰

Vaikka siis julistukset saisivat aikaan asioita esittämällä ne tosina, ei tätä voi tyydyttävästi kuvata kahden vastaavuuden suunnan käsittein. Jotta deklaraatioista

”Toisaalta puheenjohtaja voi päättää kokouksen vain kopauttamalla nuijaa tai sanomalla ’Abrakadabra’ tai ’Amen’ tai vaikka ’No ni’.”

olisi institutionaalisen todellisuuden perusteita selittävän teorian ytimeksi, Searlen täytyisi luonnehtia ”julistusten loogista muotoa” jollain mielekkäämmällä tavalla. Toimisiko Searlen toinen luonnehdinta paremmin: deklaraatio ”tekee jostain totta esittämällä sen totena”?

Tekeekö deklaraatio jostain totta esittämällä sen totena? Rituaaliset kontekstit

Kokouksen puheenjohtaja sanoo: ”Kokous on päättynyt”. Tämän ansiosta kokous on päättynyt. Sanoilla voidaan siis tehdä asioita, ainakin kun ulkokielellinen institutionaalinen konteksti sen mahdollistaa¹¹. Onko Searle kuitenkin oikeassa siinä, että on olemassa oma puhetekojen luokkansa, deklaraatiot, jotka tässä onnistuvat? Onko deklaraatioiden looginen ja muista puheteoista erottava muoto $Dp \rightarrow p$?

Kuten Searle itsekkin huomauttaa, kielen pintarakenne ei aina auta erottamaan lausuman illokutionaarista voimaa ja propositionaalista sisältöä. Esimerkiksi lausumien ”Minä eroan” ja ”Saat potkut” sisältö on pintarakenteestaan huolimatta muotoa ”Minä julistan: työsuhteeni päättyy” ja ”Minä julistan: työsuhteesi päättyy”.¹² Varsinkin kun sallitaan tällainen uudelleenmuotoilu, deklaraatioilla tuntuu olevan propositionaalinen sisältö, jonka deklaraation lausuminen tekee todeksi esittämällä sen totena.

Toisinaan puheteot saavatkin aikaan juuri sen asiointilan, joka puheteossa lausutaan ääneen, esimerkiksi: ”Kokous on päättynyt”. Toisaalta puheenjohtaja voi päättää kokouksen vain kopauttamalla nuijaa tai – jos konventiot tai konstitutiiviset säännöt sen sallivat – sanomalla ”Abrakadabra” tai ”Amen” tai vaikka ”No ni”¹³. Voimassa olevat konstitutiiviset säännöt voivat yksilöidä koodisanan, jonka sanomalla puheenjohtaja päättää kokouksen. Koodisanalla ei kuitenkaan tarvitse olla samaa propositionaalista sisältöä kuin sillä asiointilalla, jonka se saa aikaan. Koodisanalla ei itsessään tarvitse olla ”sisältöä” lainkaan – se voi olla nuijan kopautusta vastaava teko. Niinpä koodisanan sanominen voi tehdä jostain totta ilman, että ”esittää sen totena” siinä mielessä kuin Searle tarkoittaa. Tämä on ongelma Searlille, sillä hänen mukaansa deklaraatiot vastaavat assertioita siinä, että ne kirjaimellisesti sanovat esimerkiksi ”Kokous on päättynyt” ja tekevät jotakin todeksi esittämällä sen totena.¹⁴ Kaikkien sosiaalista maailmaa luovien puuhetekojen joukossa se, että aikaan saatava asia esitetään tällä tavalla vaikuttaa kuitenkin marginaaliselta piirteeltä. Ennalta määritelty muodollinen puheteke, vaikkapa koodisana, voi saada määräasian aikaan esittämättä sitä totena.

Lisäksi koodisana tai oikeammin koodilause saattaa hyvinkin olla kirjaimellisesti epätosi. Puheenjohtaja voi konstitutiivisten sääntöjen salliessa päättää kokouksen sa-

nomalla ”Tämä kokous jatkuu tuonpuoleisessa elämässä” tai ”Tähän asiaan palataan seuraavaksi tuonpuoleisessa elämässä”. Kokous päättyy ja puheteko tekee tehtävänsä, vaikka nämä väitteet olisivat kirjaimellisesti epätosia. Edelleen voidaan huomata, että vain tietty henkilö – esimerkiksi puheenjohtaja – ja vain tietyssä kokouksen esityslistan mukaisessa vaiheessa – esimerkiksi kun muut asiat on käsitelty – voi saada kokouksen päättymään sanomalla ”Kokous on päättynyt”¹⁵. Vaikka puheenjohtaja päästäisi nämä äänneet suustaan kokouksen jossain toisessa vaiheessa, kokous saattaisi hyvinkin jatkua. Tai jos joku muu yrittäisi päättää kokouksen sanomalla nuo sanat, hän todennäköisesti epäonnistuisi. Voidaan kutsua ”rituaaliseksi kontekstiksi” tällaisia tilanteita, joissa ennalta säädetyt ja voimassa olevat normatiiviset ja konstitutiiviset säännöt yksilöivät, kenellä on valta joitain koodisanoja tai -lauseita sanomalla saada aikaan muutoksia institutionaalisessa todellisuudessa.

Se, että koodisanat tai -lauseet sattuvat toisinaan myös *esittämään* aikaansaadun tosiseikan *totena*, ei ole olennaista niiden toiminnalle. Olennaista on, että rituaalisissa konteksteissa ennakkoehtojen täytyessä koodisanat toimivat: puhuminen saa aikaan asioita niiden avulla. Deklaraatio rituaalisissa konteksteissa on eräänlainen koodilause. Saamme jotain aikaan sanomalla oikeat, sääntöjen vaatimat sanat. Vain satunnaisissa tapauksissa lausuma myös esittää tai representoi todellisuutta oikein, ja näissäkin tapauksissa vastaavuus voimassa olevan säännön kanssa on merkittävä seikka. Sen sijaan on melko irrelevanttia, että koodilause sattuu esittämään toden väitteen todellisuudesta. Niinpä on väärin sanoa, että tällainen deklaratiivinen puheteko onnistuu, *koska* se esittää toden väitteen todellisuudesta.

Kaikkiaan siis rituaalisissa konteksteissa koodisanat ja -lauseet (a) vain joissain tapauksissa esittävät toden väitteen ja (b) silloinkin on väärin sanoa, että ne onnistuvat, *koska* esittävät toden väitteen. Vaikka puhetekojen luokittelun kannalta saattaa olla kiinnostavaa keskittyä deklaratioihin, jotka eksplisiittisesti esittävät jotain todeksi, tällaiset deklaratiot ovat vain yksittäistapaus sosiaalista maailmaa luovien tekojen joukossa. Niinpä ne eivät ole sosiaalisen ontologian kannalta kovin kiinnostavia. Searlen keskeisin väite, että deklaratiot tekevät esittämänsä asian todeksi, osoittautuu siis vääräksi tai epäolennaiseksi.

Ovatko deklaratiot oma puhetekojen luokkansa rituaalisten kontekstien ulkopuolella?¹⁶

Ehkäpä kokousten kaltaisten rituaalisten tai institutionaalisten kontekstien ulkopuolella kieleen kuitenkin kuuluu puhetekojen luokka, johon Searlen analyysi sopii. Searlen mukaan puhetekoja on viittä lajia: assertiivit, direktiivit, kommissiivit, ekspressiivit ja deklaratiot.¹⁷

Assertiivit (esimerkiksi väite ”Tukholma on Ruotsin pääkaupunki”) sitouttavat puhujan väittämän totuuteen.

Direktiivit (esimerkiksi käskyt) pyrkivät saamaan puhutellun kuulijan tekemään jonkin teon. Kommissiivit (esimerkiksi lupaukset) sitouttavat puhujan itsensä tekemään jonkin myöhemmän teon. Ekspressiivit (esimerkiksi kiitos tai anteeksipyyntö) ilmaisevat puhujan asennetta tilanteeseen. Ja deklaratiot siis muuttavat maailmaa esittämällä tavalla.

Puhumalla tekeminen näillä eri tavoilla ei aina edellytä olemassa olevaa institutionaalista kontekstia. Esimerkiksi aseistettu ryöstäjä voi käskä (ei pelkästään pyytää) ryöstettävää uhria nostamaan kätensä, mutta tämä kyky ei perustu institutionaaliseen asemaan vaan asean mahdollistamaan uhkaan. Searlen mukaan deklaratiot kuitenkin yleensä edellyttävät ulkokielellisiä institutionaalisia asemia puhujalta ja kuulijalta. Ulkokielellisiin seikkoihin perustumattomat deklaratiot ovat yliluonnollisia voimia edellyttävät deklaratiot, kuten jumalallinen valon luominen tai kiroaminen, sekä kielen sisäiset deklaratiot kuten nimeäminen, kutsuminen tai lyhenteen antaminen, jotka edellyttävät vain kieltä, eivät muita instituutioita¹⁸.

Tämä deklaratiokäsitys on Searlille pulmallinen. Jos Searlen teoksen *Making the Social World* perusväitteestä, että koko institutionaalinen todellisuus perustuu deklaratioille (tai niiden kaltaisille asioille), pidetään kiinni, alkaa se vaikuttaa umpikujalta. Tällöin deklaratiot päinvastoin edellyttävät melkein aina institutionaalisia tai ”rituaalisia” konteksteja, ja kuten edellisessä aluvussa yrittin osoittaa, niissä deklaratiot eivät itse asiassa ole kovin keskeisiä. Ainoat tapaukset, joissa ne eivät edellytä tällaisia konteksteja, vaikuttavat olevan sosiaalisen todellisuuden perusteiden kannalta melko triviaaleja. Niissä joko edellytetään yliluonnollisia voimia tai deklaratioilla on vain kielen sisäisiä vaikutuksia kuten kielellisten merkitysten sopimiset.

Täytynee siis olettaa suopeasti, että Searle on muuttanut kantaansa: on pohdittava, voiko deklaratioilla saada aikaan ulkokielellisiä institutionaalisia tosiseikkoja myös vakiintuneiden instituutioiden tai rituaalien ulkopuolella¹⁹. Kenties esimerkiksi väkivallan uhkaan liittyvä voima (kuten ryöstöesimerkissä) tai (Searlen teoriaan huonommin sopiva) oletettu esi-institutionaalinen deontinen voima, esimerkiksi kaikkien aikuisten valta antaa lupauksia tai yhdessä luoda päteviä sosiaalisia normeja ja täten institutionaalista todellisuutta, voisi olla osa selitystä. Searle joka tapauksessa tarvitsee ei-yliluonnollisen, esi-institutionaalisen ja ulkokielellisiä seurauksia aikaansaavan julistusten lajin, jotta ajatus deklaratioista sosiaalisen ontologian perustana voisi edes lähteä liikkeelle.

Tällaisen Searlen teoriaan sopivan julistusten lajin määrittäminen on kuteinkin vaikeaa. Itse asiassa on yllättävän hankalaa ylipäättään tavoittaa, mitä Searle tarkoittaa deklaratioilla omana puhetekojen luokkana. Ovatko ne viides, riippumaton puhetekojen luokka vai vain neljän muun puhetekotyypin eksplisiittinen muoto? Eksplisiittisyyskanta on ristiriidassa Searlen esittämän taksonomian kanssa, mutta yllättäen Searle näyttäisi

”On yllättävän hankalaa ylipäätään tavoittaa, mitä Searle tarkoittaa deklaraatioilla omana puhetekojen luokkanaan.”

ajattelevan sen mukaisesti ainakin joissakin kirjoituksissaan²⁰. Tällöin deklaraatioihin lukeutuvat Austinin ”performatiiviseksi lausumiksi” kutsumat puheteot, joissa käytetään eksplisiittisesti verbejä: ”(Täten) lupaan”, ”Pahoittelen”, ”Määrään”. Ne ovat Searlen mukaan ”puh-
taimpia esimerkkejä deklaraatioista”²¹.

Yksi Searlen esimerkki deklaraatiosta on lupauksen antaminen, vaikkapa ”Lupaan maalata talon tiistaina”. Se ei tietenkään suoraan saa aikaan sitä, että talo tulee maalatuksi, mutta se saa aikaan, että puhuja on vapaaehtoisesti aiheutetun velvollisuuden sitoma. Se myös esittää – aivan oikein – sen tosiseikan, että puhuja täten lupaa maalata talon. Puhuja siis lupaa sanomalla, että lupaa.²² Hämmäntävästi Searle luokittelee lupaukset kuitenkin myös kommissiiviksi. Lupaus maalata talo tiistaina on malliesimerkki siitä, miten puhuja sitoo itsensä tekemään teon tulevaisuudessa.

Hämmennystä lisää se, että muutkin esimerkit deklaraatioista kuuluvat myös muihin puhetekoluokkiin. Lupausten lisäksi Searle mainitsee anteeksipyyntönsä esimerkkinä deklaraatioista. Henkilö pyytää anteeksi sanomalla, että pyytää anteeksi. Anteeksipyyntöt ovat kuitenkin myös malliesimerkki ekspressiivisistä. Ne ilmaisevat puhujan tunteita ja asenteita. Näiden lisäksi Searle mainitsee käskyt esimerkkeinä deklaraatioista. Johtaja voi antaa määräyksen sanomalla, että antaa mää-

räyksen.²³ Käskyt ovat kuitenkin myös malliesimerkki direktiivisistä! Ne yrittävät saada vastaanottajan, jolle puhe on suunnattu, tekemään jonkin teon. Vaikuttaa lopuksi myös siltä, että assertiot muistuttavat deklaraatioita: voin esittää väitteen sanomalla, että esitän väitteen: ”(Täten) väitän, että Tukholma on Ruotsin pääkaupunki”. Kun julkisesti esitän väitteen, että ”Tukholma on Ruotsin pääkaupunki”, niin sidon itseni pitämään sitä totena. Synnyttän siis vapaaehtoisen, itseäni kohdistuvan velvollisuuden joko korjata synnyttämäni käsitys tai pitää sitä totena. Ovatko deklaraatiot siis oma puhetekojen luokansa lainkaan?

Jonkinlaisen selvyuden deklaraatioihin saa Searlen ja Daniel Vandervekenin yhteisteoksesta *Foundations of Illocutionary Logic* (1985). He huomauttavat, että eksplisiittisiä performatiiveja, joissa käytetään performatiivisia verbejä kuten ”väitän (että)”, ”lupaan”, ”käsken”, ”pyydän anteeksi”, on analysoitu monin kilpailevin tavoin. Heidän vastustamansa, tuolloin vallitsevan, analyysin mukaan nämä eksplisiittiset muodot eivät eroa implisiittisistä muodoista, vaan esimerkiksi lausuma ”Väitän, että Tukholma on Ruotsin pääkaupunki” aivan samoin assertiivi kuin ”Tukholma on Ruotsin pääkaupunki”. Searle ja Vanderveken esittävät teorian, jossa nämä eksplisiittiset muodot ovatkin deklaraatioita, ja lausumat, joissa ei eksplisiittisesti käytetä sellaisia sanoja

kuten ”vältän”, ”lupaan”, ”käsken” kuuluvat muihin puhetekojen luokkiin.

”Deklaraatioiden olennainen piirre on niiden kyky saada aikaan niiden propositionaalisen sisällön esittämä asiain-tila. Lisäksi *performatiivilausuman propositionaalinen sisältö on, että puhuja tekee tietyn tyyppisen illokutionaarisen teon*. Niinpä onnistuessaan julistus, että suorittaa tällaisen teon, muodostaa aina tuon teon tekemisen.”²⁴

Tämä teoria voi olla sinänsä mielenkiintoinen yritys analysoida puhetekojä, mutta se ei auta sosiaalisen ontologian edistämässä. Kun puheenjohtaja sanoo ajanhetkellä *t* ”Julistan kokouksen päättyneeksi”, hän tekee todeksi kaksi asiaa: ”puheenjohtaja julistaa ajanhetkellä *t* kokouksen päättyneeksi” ja ”kokous päättyy ajanhetkellä *t*”. Sosiaalisen ontologian näkökulmasta juuri jälkimmäinen tosiasia vaatisi selittämistä. Searle ja Vanderveken kuitenkin keskittyvät deklaraatioiden analyysissä edellisen kaltaisiin tosiasioihin: deklaraatioihin sisältyvä propositionaalinen sisältö koskee sitä, että puhuja suorittaa jonkin puheteon. Vaikuttaakin, että elleivät deklaraatiot ole muista neljästä puhetekojen tyyppistä eroava viides puhetekojen tyyppi, niistä ei ole apua sosiaalisessa ontologiassa.

Oltakoon siis tulkinassa suopeita ja oletettakoon edelleen, että Searle myöhemmin ajattelee olevan myös deklaraatioita, jotka voivat olla hedelmällisiä sosiaaliselle ontologialle²⁵. Onko siis esimerkkejä deklaraatioista, jotka eivät ole vain assertioiden, kommissiivien, direktiivien ja ekspressiivien eksplisiittisiä muotoja ja jotka saisivat aikaan institutionaalisia tosiasioita edellyttämättä instituutioita?²⁶ Olisiko tilanne, jossa yksilö antaa ja ottaa haltuunsa maa-alueen ja julistautuu sitten sen omistajaksi esimerkki tällaisesta instituutiosta edellyttämättömästä deklaraatiosta? Tai kenties ihmisryhmän päätös valita johtaja keskuudestaan? Nämä julistukset voisivat perustua väkivallan uhkaan tai oletettuun normatiiviseen asemaan, joka ei ole institutionaalisesti synnytetty. Saattaisi siis olla ainakin joitain esimerkkejä, joita Searlen teoria ehkä kuvaisi pätevästi. Voisi ajatella, että ensimmäiset instituutiot syntyvät tällaisissa *ad hoc* -tilanteissa ja että myöhemmin, kun institutionaalisia tai rituaalisia konteksteja on näin synnytetty, deklaraatiot voivat saada aikaan lisää institutionaalisia tosiseikkoja.²⁷ Nämä esimerkit herättävät jatkokysymyksen deklaraatioiden ja kollektiivisen hyväksynnän suhteesta Searlen teoriassa, sillä haltuunotto ja johtajaksi julistaminen toimivat vain kollektiivisesti hyväksytyinä.

Mikä on deklaraation ja kollektiivisen hyväksynnän suhde?

Savas Tsohatsidis on kiinnittänyt kirja-arviossaan huomiota siihen, että Searle tarjoaa oikeastaan kaksi kilpailevaa selitystä sille, miten esimerkiksi maa-alueiden rajat muodostuvat institutionaaliseksi todellisuudeksi.²⁸

Riittääkö deklaraatio yksin? Riittääkö kollektiivinen hyväksyntä yksin? Jos molempia tarvitaan, kumpi edeltää kumpaa?

Rituaalisissa konteksteissa on aina ennalta kollektiivisesti hyväksytyy konstitutiivinen sääntö, joka luo deklaraation mahdollistavan institutionaalisen tai rituaalisen taustan. Rituaalisissa konteksteissa kollektiivinen hyväksyntä siis edeltää deklaraatioita. Joissain tapauksissa, kuten presidentiksi julistamisessa, deklaraation täytyy onnistua myös jälkikäteen saavuttamaan kollektiivista hyväksyntä. Ja kuten yllä totesin, rituaalisissa konteksteissa deklaraatiot ovat koodisanan kaltaisia ja varsinaista deklaraatiota ei itse asiassa tarvitse tapahtua lainkaan. Niinpä rituaalisissakin konteksteissa sosiaalisen maailman synnyttäminen näyttäisi perustuvan deklaraatioiden sijaan viimekädessä kollektiiviseen hyväksyntään.

Rituaalisten kontekstien ulkopuolella ei edellytetä aiempaa kollektiivista hyväksyntää. Tällöin deklaraation onnistuminen riippuu tyypillisesti jälkikäteisestä kollektiivisestä hyväksynnästä. Alkuperäisessä haltuunottotilanteessa yksi henkilö voi yrittää julistaa jonkin maa-alueen yksityisomaisuudekseen. Maa-alueen alkuperäinen haltuunotto onnistuu kuitenkin vain, jos kollektiivisesti hyväksytään, että alue on henkilön yksityisomaisuutta. Toisaalta jos ja kun se kollektiivisesti hyväksytään, ei alkuperäistä deklaraatiota ole edes tarvinnut tapahtua – kollektiivinen hyväksyntä tuntuu tekevän kaiken työn deklaraation sijaan.

Myös rituaalisten kontekstien ulkopuolella keskeinen mekanismi tuntuu siis olevan kollektiivinen hyväksyntä – on mukana deklaraatiota tai ei. Jälleen deklaraatiot näyttävät menettävän keskeisen asemansa. Jotta Searlen teoria saataisiin pelastettua, täytyy paino asettaa ”deklaraation loogiselle muodolle” ja pohtia, voisiko kollektiivisella hyväksyntä (varsinaisten deklaraatioiden kanssa tai ilman) olla loogiselta muodoltaan tällainen.

On argumentoitu, että näin juuri on. Searlen ja Tuomelan kannattama kollektiivisen hyväksynnän teesi koskee representaatioita, jotka saavat jotain aikaan esittämällä, että se vallitsee. Frank Hindriksin muotoilemana kollektiivisen hyväksynnän teesi sanoo, että institutionaalinen tosiseikka vallitsee, jos ja vain jos se kollektiivisesti hyväksytään vallitsevaksi: $CA(p) \leftrightarrow p$, missä $CA(x)$ viittaa x -sisältöiseen kollektiiviseen hyväksyntään²⁹. Institutionaaliset seikat, joihin teesin on tarkoitus soveltua, sisältävät sekä yksittäisiä tosiasioita (Donald Trump on Yhdysvaltain presidentti) että konstitutiivisia sääntöjä (”henkilö, joka saa eniten valitsijamiesäänä, vannoo presidentinvalan ja niin edelleen, on Yhdysvaltain presidentti”)³⁰. Jos esimerkiksi oravannahka on rahaa, jos ja vain jos kollektiivisesti hyväksytään oravannahka rahaksi, niin teesi pitää paikkansa tältä osin. Näin Searlen väite, tulkittuna ennen kaikkea teoriaksi (heikosta) kollektiivisestä hyväksynnästä pikemminkin kuin eksplisiittisistä deklaraatioista, vaikuttaa olevan pelastettavissa ainakin joissain tapauksissa.³¹

Mitä pysyvä tai jatkuva puheteko voisi tarkoittaa?

Searlen mukaan institutionaalille todellisuudelle keskeisiä ovat pysyvät tai jatkuvat puheteot (*standing speech acts*). Tavalliset puheteot ovat tekoja, joilla voi olla pysyviä seurauksia: esimerkiksi lupaus synnyttää pysyvän velvollisuuden toimia kuten lupasi. Puheteko on nopeasti ohi, mutta velvollisuus jää voimaan, kunnes tulee täytenä tai muuten puretuksi. Searle kuitenkin puhuu ”jatkuvista” puheakteista, kenties metaforisesti.

”[E]simerkiksi se, mitä pidämme yksityisomaisuutena, on eräänlainen jatkuva puheteko. Se on ikään kuin johonkin kappaleeseen kiinnitetty pysyvä puheteko. Tämä puheteko sanoo, että kappaleen omistajalla on tietyt oikeudet ja velvollisuudet ja että muilla ihmisillä, jotka eivät kappaletta omista, ei ole näitä oikeuksia ja velvollisuuksia. Ajatellaan rahaa eräänlaisena jatkuvana puhetekona. (Toisinaan puheteko kirjoitetaan auki. Amerikkalaisissa rahoissa lukee: ”Tämä seteli on virallinen maksuväline kaikkien julkisten ja yksityisten velkojen hoitamiseen.”)³²

Kenties teksti (seteliin tai muualle painettuna) on luonteeltaan pysyvä tai jatkuva siinä mielessä kuin Searle tarkoittaa. Mutta selvästi pääasia on, että silloinkin, kun puhetekoa ei ole kirjoitettu auki, omaisuutta voi metaforisesti tarkastella jonkinlaisena ”tekstinä”, pysyvänä puhetekona³³. Searlen väite on silti hyvin epäselvä: onko institutionaalisuus todellisuus (raha, yksityisomaisuus, oikeudet, velvollisuus) itse eräänlainen puheteko, vai ovatko sitä konstituivat säännöt, statukset ja deonttiset voimat jonkin puhetekoa muistuttavan asian (esimerkiksi kollektiivisen hyväksynnän) avulla luotuja?

Puhumalla deklaraatiosta Searlen oli tarkoitus selvittää, kuinka institutionaalinen todellisuus luodaan tai konstituoidaan. Jos institutionaalinen todellisuus on jonkinlainen ”teksti”, niin voidaan kysyä, kuka sen on kirjoittanut ja mitä mekanismeja käyttäen. Puhe ”jatkuvista deklaraatioista” ei juurikaan auta asiaa. Kenties se antaa vihjeen, että institutionaalinen todellisuus on jatkuvan luomisen tilassa, mutta millaisesta luomisesta tällöin on kyse?

Lopuksi: koko institutionaalinen todellisuus?

Edellä on tehty lukuisia varauksia Searlen väitteisiin: Deklaraatioiden loogista muotoa ei kannata ajatella ”kahden vastaavuuden suunnan” avulla. Rituaalisissa konteksteissa keskeisiä ovat koodisanat, joiden ei tarvitse olla julistusten tai assertioiden muotoisia. Deklaraatiot eivät kenties ole oma puhetekojen luokkansa lainkaan vaan vain muiden puhetekojen eksplisiittinen muoto. Puhe ”jatkuvista puheteoista” viittaa kollektiiviseen hyväksyntään, ja vaikuttaakin siltä, että kollektiivinen hyväksyntä kykenee synnyttämään institutionaalista todellisuutta deklaraatioista riippumatta. Vaikka Searle on koko uransa väittänyt muuta, hänen lähestymistapansa ytimestä löytyy siis (edelleen) pikemminkin kollektiivinen hyväksyntä kuin deklaraatiot.

Jos Searlen sosiaalinen ontologia ei ole keskeisesti niinkään deklaraatioiden vaan kollektiivisen hyväksynnän asia, niin selittääkö kollektiivinen hyväksyntä puolestaan koko institutionaalisen todellisuuden? Kollektiivisen intentionaalisuuden tutkimusohjelma on vahvimmitaan tarkastellessaan ryhmätoimintaa, kollektiivista vastuuta, kollektiivisia uskomuksia, mutta rakennettaessa teoriaa sosiaalisen ja institutionaalisen todellisuuden kokonaisuudesta sitä täytyy täydentää muilla näkökulmilla. Searle itsekin rajaa kielen institutionin tarkastelunsa ulkopuolelle ja toteaa lisäksi, ettei esimerkiksi *touchdownia* voi tehdä julistamalla ”teen *touchdownin*”³⁴.

Yhteiskuntateorian keskeiset käsitteet toimijuudesta rakenteisiin, normeista rooleihin, toiminnan ei-aiotuista sivuvaikutuksista kulttuurisiin kenttiin, pääomasta seksuaalisen häirinnän tunnistamiseen voivat perustua muulle kuin kollektiiviselle hyväksynnälle tai deklaraatioille, eikä esimerkiksi eriarvoisten valtasuhteiden keskeistä roolia voi sivuuttaa. Niinpä Searlen teoria ei voi olla koko kuva sosiaalisesta todellisuudesta sen kaikessa moninaisuudessa. Kollektiivinen hyväksyntä, joka vaikuttaa jäävän keskeiseksi ”deklaraation loogisen muodon” kantajaksi, on parhaimmillaankin vain yksi tapa, jolla institutionaalista todellisuutta tuotetaan.

Viitteet

- 1 Searle 1990.
- 2 Searle 2010, 12–13.
- 3 Sama, 100.
- 4 Sama, 12–13.
- 5 Esim. sama, 12.
- 6 Sama, 12–13. Korostus lisätty.
- 7 Saman teoksen toisessa kohdassa (68–69) Searle kiistää, että kahta vastaavuuden suuntaa voisi olla mentaalisisällä sisällöllä, tai ainakaan esikielellisillä

mentaalisisällä sisällöllä. Tätä on syytä pitää Searlen ”virallisena kantana”: esimerkiksi kielen ja muun institutionaalisen todellisuuden erottaminen perustuu ajatukseen, että näkemys kielestä puhetekojen avulla synnytetyn johtaisi päättymättömään regressioon. Tässä seuraan edellisen lainauksen mukaista sallivampaa ajatusta, että ajattelulla voi olla sama looginen muoto. Tämä ajatus mahdollistaisi sen, että myös kieli on synnytetty

(ajatteluun kuuluvilla) representaatioilla, joilla vain on deklaraatioiden looginen muoto. Searle ei huomaa tällaista mahdollisuutta. Suoepä tulkinta Searlen kannasta on, että esikielellisellä ajattelulla ei tällaista muotoa voi olla, mutta kielen kehityksen mahdollistamalla ajattelulla (jossa ei ole kyse kirjaimellisesti puheteoista), kuten kollektiivisella hyväksynnällä, tällainen looginen muoto voi olla. Laitinen 2013.

- 9 Searle 1979, 3–4; Anscombe 1957.
- 10 Tämä kritiikki olettaa, että vastaavuuden suunta on kaksi ja että niistä syntyy neljä mahdollista kombinaatiota (ei kumpaakaan, mieli vastaamaan maailmaa, maailma vastaamaan mieltä, molemmat). Searle tuntuu olettavan näin esim. teoksessaan 1979, 3–4, 18–19. Näin ”tuplavastaavuudensuunta” on yhdistelmä kahdesta vastaavuuden suunnasta, jotka uskomuksilla ja aikomuksilla on yksittäin (mieli/kieli vastaamaan maailmaa, maailma vastaamaan mieltä/kieltä). Kirjassaan *Foundations of Illocutionary Logic* Searle ja Vanderveken (1985, 95) sen sijaan korostavat, että vastaavuuden tuplasuunta *ei* ole sama kuin molemmat erilliset vastaavuuden suunnat. Tämä onkin järjevä kanta, koska välttää yllä esitetyn kritiikin. Se kohtaa kuitenkin toisen ongelman: miksi kyseessä olisi vastaavuuden suunta lainkaan, tai miksi ”tuplasuunta”? Mikä estäisi, että jollain olisi vaikka kolme, neljä tai viisi ”vastaavuuden suuntaa”, jos käsitteellä ei tarkoiteta samaa kuin uskomusten ja aikomusten analyysiin tarkoitettua vastaavuuden suunnat? Searle ja Vanderveken korostavat, että keskeistä deklaraatioille on kyky tehdä jostain totta esittämällä se totena (juuri tätä he kutsuvat vastaavuuden ”tuplasuunnaksi” – tätä väitettä itseään voi tarkastella, vaikka luopuu tuplasuunnan terminologiasta). Kiitokset Risto Koskensillalle selventävistä kysymyksistä ja keskeisten tekstien paikantamisesta.
- 11 Ks. Searle 1979, 7. Erottelu sellaisten puhetekojen välillä, jotka edellyttävät ulkokielellisiä instituutioita, ja sellaisten, jotka eivät edellytä, on yksi Searlen tässä teoksessa esittämän puhetekoluokittelun kahdestatoista perusteesta.
- 12 Sama, 17.
- 13 Searle 1976, 6 erottaa teot, jotka voi tehdä vain puheteoilla, teoista, jotka voi tehdä muutoinkin. Institutionaalisisissa tai rituaalisissa konteksteissa vaikuttaisi, että kaiken, minkä voi tehdä deklaraatioilla (kun konstitutiiviset säännöt ja käytännöt niin määrittävät), voi vaihtoehtoisesti tehdä ilmankin (kun konstitutiiviset säännöt ja käytännöt niin määrittävät).
- 14 Searle 1979, 20 erottaa tosin assertiiviset deklaraatiot ja muut deklaraatiot: edellisillä on assertioiden sekä deklaraatioiden vastaavuuden suunnat sekä assertioiden tapaan rehellisyysehto, kun taas muilla deklaraatioilla ei ole rehellisyysehtoa, eikä erikseen assertioiden vastaavuuden suuntaa. Rehellisyysehto vaatii puhujaa tarkoittamaan, mitä sanoo, eli olemaan puheteossaan vilpittön.
- 15 Vrt. Searle 1979, 5.
- 16 Tämän aloision osalta kiitokset Risto Koskensillalle selventävistä kysymyksistä ja keskeisten tekstien paikantamisesta.
- 17 Tämä erottelu perustuu illokutionaarisien teon tarkoitukseen: *point of (a type of) illocutionary act*. Searle 1979, luku 1, erottelee kaikkiaan 12 eri piirrettä, joilla puhetekojen illokutionaarinen voima voi erota – eri perusteiden nojalla voidaan puhetekoja erotella eri tavoin. Ks. Risto Koskensillan kirjoitus tässä numerossa.
- 18 Searle 1979, 7, 18. Ks. myös Searle & Vanderveken 1985, 205.
- 19 Searle (2010, 115) mainitsee kannan muutoksen siinä, että ei nykyisin lähesty kieltä pelien avulla vaan pelejä kielen avulla. Lisäksi hän käsittelee lyhyesti (2010, 19–20) *ad hoc*-tapauksia, joissa institutionaalaisia tosiasioita luodaan olemassa olevien instituutioiden ulkopuolella.
- 20 Searle 1979, luku 1.
- 21 Searle 2010, 12.
- 22 Sama. Jos lupaamista pidetään rituaalisena käytäntönä, voidaan toki kuvitella sääntöjä, joissa lupaus saadaan aikaan sanomalla ”abrakadabra, talon maalaus tiistaina”. Mutta vaikuttaisi, että luonnollisissa kielissä lupaus tosiasiaa saadaan aikaan sanomalla, että lupaa.
- 23 Ks. sama.
- 24 Searle & Vanderveken 1985, 3. Korostus lisäty.
- 25 Ks. lyhyt katsaus Searlen deklaraatiotähtämysten muutoksiin, Green 2015, §2.3.
- 26 Virallisesti Searlille riittää representatio, jolla on sama looginen muoto kuin deklaraatiolla, mutta olisi yllättävää, jos osoittautuisi, ettei ainutkaan sosiaalisen ontologian kannalta keskeinen representatio ole Searlen deklaraatio, vaan vain jokin sen kaltainen asia
- 27 Tosin olen yllä kritisoinut näkemystä, että näissä tilanteissa deklaraatiot olisivat mitenkään keskeisiä, joten *ad hoc*-esimerkkien löytyminen voi olla laiha lohtu.
- 28 Tsohatsidis 2010.
- 29 Esim. Hindriks 2015. Raimo Tuomelalla on hieman monimutkaisempi muotoilu, ks. Tuomela 2007.
- 30 Ks. Khalidi 2015.
- 31 Se, miten kollektiivinen hyväksyntä pitäisi käsittää, on laajempi kysymys; ks. esim. Tuomela 2007; Hindriks 2015; Laitinen 2011. Eräs keskustelua herättänyt lisäkysymys on, täytyykö kollektiivisen hyväksynnän olla redusoimattoman kollektiivista, ”me-moodissa” tapahtuvaa (ks. Tuomela 2013; Gilbert 2014; Laitinen 2017), vai riittääkö, että hyväksyntä saadaan kollektiivin jäseniltä erikseen, jolloin ”kollektiivisuudelle” annetaan heikompi, distributiivinen luenta? Searle (2010) on taipunut kannalle, että distributiivinen luenta riittää kollektiivisen hyväksynnän tapauksessa eli että konstitutiivisia sääntöjä ja instituutioita synnyttämään riittää, että kukin erikseen hyväksyy ne, ”omissa nimissään”. Kollektiivisen hyväksynnän vahvan roolin välttävää kantoja ovat esim. Barnes 1983; Mäkelä & Ylikoski 2002.
- 32 Searle 2010, 86.
- 33 Vrt. Paul Ricoeurin tapa lähestyä ihmistoimintaa tekstinä, Ricoeur 1991.
- 34 Searle 1995, 55.
- 1983, 524–545.
- Gilbert, Margaret, *Joint Commitment. How We Make the Social World*. Oxford University Press, Oxford 2014.
- Green, Mitchell, *Speech Acts. The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Toim. Edward N. Zalta. 2015. Verkossa: plato.stanford.edu/archives/sum2015/entries/speech-acts/
- Hindriks, Frank, Do Social Institutions Require Collective Acceptance? *Metascience*. Vol. 24, No. 3, 2015, 467–470.
- Khalidi, Mohammad Ali, Three Kinds of Social Kinds. *Philosophy and Phenomenological Research*. Vol. 90, No. 1, 2015, 96–112.
- Laitinen, Arto, Recognition, Acknowledgement, and Acceptance. Teoksessa *Recognition and Social Ontology*. Social and Critical Theory 9. Toim. Heikki Ikäheimo & Arto Laitinen. Brill, Leiden 2011, 309–348.
- Laitinen, Arto, Voiko representaatioilla olla kahta vastaavuuden suuntaa? *Ajatus* 2013, 69–93.
- Laitinen, Arto, We-mode Collective Intentionality and its Place in Social Reality. Teoksessa *Social Ontology and Collective Intentionality. Critical Essays on the Philosophy of Raimo Tuomela with His Responses*. Toim. Gerhard Preyer and Georg Peter. Springer, Leiden 2017, 147–167.
- Mäkelä, Pekka & Ylikoski, Petri, We-attitudes and Social Institutions. Teoksessa *Social Facts and Collective Intentionality*. Toim. Georg Meggle. Hänsel-Hohenhausen, Frankfurt am Main 2002.
- Ricoeur, Paul, *From Text to Action. Essays in Hermeneutics II*. Northwestern University Press, Evanston 1991.
- Searle, John, *Speech Acts*. Cambridge University Press, Cambridge 1969.
- Searle, John, *Expression and Meaning*. Cambridge University Press, Cambridge 1979.
- Searle, John, How Performatives Work. *Linguistics and Philosophy*. Vol. 12, No. 5, 1989, 535–558.
- Searle, John, Collective Intentions and Actions. Teoksessa *Intentions in Communication*. Toim. P. Cohen, J. Morgan & M.E. Pollack. Bradford Books/ MIT Press, Cambridge (Mass.) 1990, 401–405.
- Searle, John, *The Construction of Social Reality*. Cambridge University Press, Cambridge 1995.
- Searle, John, *Making the Social World. The Structure of Human Civilization*. Oxford University Press, Oxford 2010.
- Searle, John & Vanderveken, Daniel, *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge University Press, Cambridge 1985.
- Tsohatsidis, Savas, Review of John R. Searle, *Making the Social World. The Structure of Human Civilization*. *Notre Dame Philosophical Reviews* 19.9.2010. Verkossa: ndpr.nd.edu/news/making-the-social-world-the-structure-of-human-civilization/
- Tuomela, Raimo, *Philosophy of Sociality*. Oxford University Press, Oxford 2007.
- Tuomela, Raimo, *Social Ontology. Collective Intentionality and Group Agents*. Oxford University Press, Oxford 2013.

Kirjallisuus

- Anscombe, G. E. M., *Intention*. Basil Blackwell, Oxford 1957.
- Barnes, Barry, Social Life as Bootstrapped Induction. *Sociology*. Vol. 17, No. 4,